

Albert van der Wal, Edward Schenk en Frank Roumen (samenstelling)

Een nieuwe eeuw. Nederland 1895-1919

Video uit de serie NEDERLAND IN BEWEGING. Filmmuseum, 1998

Een lespakket inclusief docentenhandleiding kost f79,95 en is te bestellen bij het Filmmuseum, Marit Nieuwenhuizen, telefoon 020 5891 461.

Leerlingen zijn bij het geschiedenisonderwijs steeds meer vertrouwd geraakt met onderzoekjes waarbij ook bronnen geraadpleegd moeten worden. Dit betekent onder meer dat zij zich op hun niveau ook moeten bezighouden met historische bronnenkritiek. In de tweede fase – het Studiehuis – van havo en vwo gebeurt dat uiteraard op een andere manier dan bijvoorbeeld in het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs. Een van die bronnen, waarmee het geschiedenisonderwijs al zo'n twintig jaar werkt, is bewegend beeld. Vooral historische speelfilms, zoals SPARTACUS OF APOCALYPSE NOW, worden veel gebruikt. Zij lenen zich, als tijdsdocument, vaak goed voor analyse en voor onderzoek naar een bepaalde gebeurtenis. Leerlingen leren zo om kritisch te kijken naar vormgeving en interpretatie door de regisseur. Maar het materiaal brengt ook problemen met zich mee: de meeste speelfilms zijn te lang voor één lesuur; leerlingen kunnen zich laten inpakken door het verhaal en daardoor niet kritisch genoeg kijken, of de film eenvoudig te saai vinden. En ten slotte kunnen films te complex zijn voor het uitvoeren van een analyse.

De samenstellers van EEN NIEUWE EEUW hebben ervoor gekozen eenvoudige documentaire fragmenten uit de collectie van het Filmmuseum voor te leggen aan de leerlingen. Deze fragmentjes, 142 in totaal, zijn bij elkaar gezocht rond de thema's straatleven, onder-

wijs en opleiding, werk, ontspanning en transport. Deze thema's passen in het komende examenonderwerp 'Nederland rond 1900, verandering en continuïteit'. De korte fragmenten staan op de band zonder geluid. Beelden van mensen op straat, mensen aan het werk, een treinongeluk en hondenwagens. Aanvankelijk is het fascinerend en zelfs verslavend om de opeenvolgende beelden te zien; steeds weer ben je benieuwd naar wat het volgende fragment zal tonen. Tegelijkertijd ervaren we dat we niet meer gewend zijn aan dit soort 'lege' beelden: de hedendaagse kijker verwacht actie of iets onverwachts. Zo verwachtte ik bij een fragment dat de achterkant van grachtenhuizen toonde, dat er opeens een raam geopend zou worden en iemand iets in het water zou gooien. Bij een beeld van twee mannen die in het water staan en riet hakken verwachtte ik dat er iets mis zou gaan, of dat er opeens een tekstballon in beeld zou verschijnen. Maar de mensen in deze fragmenten doen hun werk goed, kijken zwijgend de mensen de camera in of lopen door.

Zijn deze beelden nu fascinerend voor leerlingen? Met welke ogen kijken zij terug naar deze beelden uit het verleden, naar deze mensen en hun beroepsactiviteiten? Kunnen zij de beelden al plaatsen in hun eigen 'visuele archief'? Ik denk het wel. De 142 fragmenten zijn kort – gemiddeld zo'n 25 seconden – en in de selectie van de beelden zit een afwisseling die

doet denken aan het ritme van *minimal music*: de beelden lijken op elkaar, maar toch laten ze verschillende dingen zien en blijft het spannend.

De banden vormen werk materiaal voor de leerlingen. De havo- en vwo-leerlingen krijgen de fragmenten in een willekeurige volgorde voorgezet en moeten er een eigen documentaire mee samenstellen; het thema daarvan mogen ze zelf kiezen. Ook kunnen zij het materiaal gebruiken voor verder onderzoek naar bijvoorbeeld de objectiviteit van de filmbeelden of naar aspecten van continuïteit of discontinuïteit, of naar het beeld dat de fragmenten geven van de toenmalige samenleving. Vbmo-leerlingen krijgen geselecteerde beelden te zien waarbij de themakeuze van tevoren is vastgesteld. Door de beelden te beschrijven komen zij tot een eenvoudige analyse. Ook zij kunnen een eigen documentaire samenstellen of, iets makkelijker, bij de beelden tekst en muziek bedenken.

De samenstellers begeleiden docenten en leerlingen op een uitstekende manier. In bijgevoegde teksten geven zij een uitgebreide verantwoording en een niet betuttelende uitleg van wat allemaal mogelijk is. Alle fragmenten staan beschreven en zijn van tijdsduur voorzien. Bovendien wordt de selectie verantwoord en er zijn drie voorbeeldmontages toegevoegd, die op zichzelf weer als een zelfstandige documentaire getoond kunnen worden.

Tot slot: de banden hebben door hun samenstelling een eigen 'kleur' gekregen. In de band voor het vbmo hebben de beelden door het thema een onderlinge samenhang en een zeker ritme gekregen, die ruimte laten voor grapjes: de inhuldigingsstoet van Wilhelmina wordt vertoond als een voorbeeld van straatleven. De havo- en vwo-leerlingen krijgen daarentegen een letterlijk gefragmentariseerd beeld van Nederland vóór 1920. Hier is dus minder tijd voor kijkgenot, hier moet gewerkt worden!

Dré Leyten (Hogeschool Rotterdam en omstreken)